

movania analytického trendu vo filozofii sa však stretávame s väčšou či menšou rezignáciou na platnosť pôvodných predpokladov: idea *izomorfizmu jazyka a skutočnosti* je zásadne chybná. Vedel to už Wittgenstein a k svojmu omylu sa priznáva v úvode ku *Skúmaniam*. „Niet cesty, ktorá by viedla od gramatiky k metafyzike“ (s. 232) – uzatvára M. Black svoju štúdiu, ktorá je záverečným textom celej antológie.

Vývin lingvistickej filozofie však ukazuje, že rezignácia nebola úplná – vzt'ahovala sa predovšetkým na možnosť odvodzovať *štruktúru sveta zo štruktúry jazyka*. Zmenil sa však – a to podstatne – spôsob využitia analýzy jazyka pre filozofické ciele. Práve týmto smerom, rezignujúc na možnosti *vyčítať* niečo o skutočnosti zo štruktúry jazyka, sa vydali filozofi prirodzeného jazyka. Jazyk *nie je zrkadlom skutočnosti*, je však vhodným nástrojom na vyjadrenie *našej skúsenosti* (aj skúsenosti zo *skutočnosti*). Filozofi prirodzeného jazyka usilujú o preskúmanie možnosti vyjadriť *našu skúsenosť* jazykom.

Štúdium analytickej filozofie predpokladá aspoň čiastočné oboznámenie sa so špeciálnou terminológiou (najmä filozofickej logiky). Čitateľovi vychádza v ústrety Pavel Cmorej, vedec-ký redaktor antológie a autor *terminologických poznámok*, ktoré spolu so stručnými *bibliografickými poznámkami* vzt'ahujúcimi sa na autorov štúdií zaradených do antológie uzatvárajú celú *Filozofiu prirodzeného jazyka*.

Antológia *Filozofia prirodzeného jazyka* sa objavuje na našom knižnom trhu vo vhodnom čase, aj keď možno trochu oneskorene. Doterajšie sporadické zmienky o neskorších etapách evolúcie analytického hnutia vo filozofii nemohli nahradiť ucelenú a najmä korektnú a kompetentnú informáciu o lingvistickej filozofii. M. Oravcová tak (za celú našu filozofickú obec) vyrovnáva podlžnosť voči tomuto nesporne významnému a vplyvnému smerovaniu súčasnej západnej filozofie, bez ktorej by sme si len ťažko mohli predstaviť mozaiku smerov, prúdov, postáv a iniciatív súčasného myslenia vo filozofii. Recenzovaná antológia je *dobře urobená kniha*, ktorá zaujme nielen obec filozofov, ale všetkých, pre ktorých je jazyk predmetom odborného záujmu.

František Mihina

LITERATÚRA

[1] BROAD, C. D.: Scientific Thought. Londýn 1923.

[2] MUNDLE, C. W. K.: A Critique of Linguistic Philosophy. Oxford 1970.

O MECHANIZMOCH JEDNEJ HISTORICKEJ PODOBY TOTALITNEJ MOCI

P. KÓNYA: Krvavý súd. Prešov, E. V. I. Expertízny a vzdelávací inštitút 1992, 135 s.

V historickej pamäti nášho národa sú fixované viaceré udalosti, ktoré si právom zasluhujú prívlastok tragické. Niektoré sú viac, iné menej známe. Medzi tie menej známe možno zaradiť aj tzv. „prešovské, resp. Caraffove jatky“ z roku 1687. Historická reflexia týchto udalostí, vrátane ich dôsledkov v oblasti dobovej duchovnej kultúry, je leitmotívom novej monografie Petra Kónyusa s príznačným názvom *Krvavý súd*.

Autor sa vo svojom úsilí o komplexné postihnutie uvedenej problematiky mohol heuristicky orientovať len na parciálne výsledky výskumu, ktoré implikuje napríklad práca Jána Rezáka *Theatrum Eperiense anno 1687 erectum seu Laniena Eperiensis* (Lipt. sv. Mikuláš 1931) alebo práca Jána Kváčalu *Dejiny reformácie na Slovensku 1517-1711* (Lipt. sv. Mikuláš 1935).

Monografia P. Kónyu je spracovaná na základe uplatňovania historicko-logického a logicko-historického prístupu. Autor sa sústredil na analýzu a interpretáciu pramenného materiálu pričom boli využité predovšetkým materiály z rakúskeho štátneho archívu vo Viedni, z krajin-ského archívu v Budapešti, zo štátneho okresného a oblastného archívu v Prešove, zo seniorátneho a cirkevno-zborového archívu evanjelickej cirkvi a. v. v Prešove atď.

K motivačným dominantám práce patrí genéza vzťahov medzi viedenskou cisárskou mocou a uhorskými stavmi s osobitným zreteľom na vývoj týchto vzťahov v období protitureckých bojov a protihabsburských povstaní. „Prešovské, resp. Caraffove jatky“ autor prezentuje ako dôsledok týchto vzťahov premietnutý do roviny konfesiónálnych (nábožensko-politických) konfliktov medzi dobovým katolicizmom a protestantizmom.

Vlastnej historickej rekonštrukcii „krvavého súdu“ v Prešove (r. 1687) predchádzajú časti, v ktorých autor odpovedá na otázky: Kedy sa to všetko začalo? Prečo sa stal miestom súdu práve Prešov? Cui bono? atď. (s. 7). Odpovede na tieto otázky autor odvíja od historickej charakteristiky Prešova ako slobodného kráľovského mesta, ktoré v polovici 17. storočia patrilo k najvýznamnejším duchovným centrám protestantizmu v Uhorsku (s. 29). Pripomína, že Lutherova reformácia sa tu začala presadzovať už v prvej polovici 16. storočia (protestantský cirkevný zbor v Prešove začal pôsobiť r. 1531) a význam tohto mesta ako protestantského centra sa ešte zvýšil, keď tu bola otvorená mestská evanjelická škola, ktorá bola postupne pretvorená na známe desaťtriedne „prešovské kolégium“. (Medzi profesorov školy patrili napríklad J. Bayer, I. Caban, E. Ladivar a ďalší, ktorí sa výraznou mierou zaslúžili o „prepojenie“, resp. kontakt filozofického a teologického myslenia na Slovensku s vtedajším európskym filozofickým a teologickým myslením predovšetkým anglickej, francúzskej a nemeckej proveniencie).

Vzhľadom na uvedené skutočnosti autor konštatuje, že evanjelickí predstavitelia mesta Prešov mali k rekatolizačnej politike viedenského cisára zjavne negatívny postoj, čo prejavili aj počas protihabsburských povstaní Wesselényiho (1670) a I. Thökölyho (1682). Autor pritom uvádza, že dočasný úspech protihabsburského povstania I. Thökölyho výrazne posilnil postavenie protestantov v Prešove. Bol tu zvolený nový mestský magistrát pozostávajúci výlučne z protestantov, ktorý mal – okrem iného – obnoviť aj všetky pôvodné práva a náboženské slobody evanjelikov. „Žiaľ – píše autor –, treba konštatovať, že náboženskú slobodu chápal nový richtár a senátori často ako slobodu utláčať katolíkov. Podľa zásady „oko za oko, zub za zub“ im splácali krivdy minulých rokov. Katolíci nemali vtedy v meste ani kostol, ani školu. Jezuitov kuruci vyhnali, františkánom dovolili síce v Prešove ostať, zakázali im ale odbavovať bohoslužby.“ (s. 36). V tejto súvislosti sa v práci poznamenáva, že nesprávny postup protireformačného katolicizmu dočasne nahradila intolancia protihabsbursky zameraného luteranizmu. Autor pritom upozorňuje, že len čo bolo Thökölyho povstanie potlačené, postavenie protestantských stavov v Uhorsku, vrátane protestantských predstaviteľov mesta Prešov, sa náhle zmenilo. Blížilo sa obdobie „krvavého zúčtovania“ s neposlušnými protestantskými stavmi, ktoré boli obvinené nielen z napomáhania Thökölymu, ale tiež zo spojenectva s Turkami v ich ťažení proti Viedni.

Historická analýza a interpretácia súdnych procesov s prešovčanmi patrí nesporne k sémantickým dominantám celej práce. Rekonštrukcia uvedenej udalosti je faktograficky precízna a argumentačne presvedčivá. Pozornosť si zasluhujú i použité historické pramene a málo známe archívne materiály, ako napríklad korešpondencia generála Caraffu s cisárom Leopoldom I., autentické dokumenty o priebehu súdu a pod., na základe ktorých autor historicky adekvátne približuje všetky najpodstatnejšie stránky skúmanej udalosti. Aktuálne vyznieva najmä priblíženie mechanizmov, praktík a cieľov jednej z historických podôb totalitnej moci, ktorá sa neváhala uchýliť aj k tým najdrastickejším formám prenasledovania človeka. Vykonštruované obvinenia, vyfabrikované dôkazy, vynútené priznania, najkrutejšie mučenia, absolútne tresty atď., žiaľ, neraz sprezdali naše dejiny aj po „krvavom súde“ r. 1687. Nazdávame

sa, že z tohto hľadiska je monografia P. Kónyu na jednej strane trvale platným mementom a súčasne výzvou k tolerancii, k rešpektovaniu každého človeka v jeho právach, v slobode jeho názoru a presvedčenia. Z autorovej analýzy vyplýva, že historický pokrok nemôže byť podmienený nespravodlivosťou, že skutočné hodnoty duchovnej kultúry sú nezlučiteľné s anti-humanizmom a pod.

Práca ako celok predstavuje interpretačne kompaktný a ideovo produktívny text. Je napísaná odbornou-popularizačným štýlom. Do istej miery rušivo pôsobí len niekoľko nepresností, ktoré spôsobil vydavateľ pri sadzbe. (Napríklad na stranách 7, 15, 30, 46, z ktorých je potrebné upozorniť najmä na duplicitu strán 38-39 vytlačených v rovnakej podobe na stranách 42-43). To však nijako neznižuje heuristickú hodnotu práce, ktorá si zasluhuje pozornosť aj zo strany náročného – historicky, teologicky či filozoficky fundovaného – čitateľa.

Rudolf Dupkala

ÚVOD DO FILOZOFIE NIELEN PRE KREŠŤANOV

L. LENČZ: *Od konfrontácie k dialógu. Križovatky kresťanstva a filozofie*. Bratislava, Nové Mesto 1992, 143 s.

Knižka Ladislava Lenča *Od konfrontácie k dialógu. Križovatky kresťanstva a filozofie* je originálnym pokusom o úvod do prevažne kresťansky orientovaných filozofických prúdov. Ako uvádza sám autor v úvodnej poznámke, zrod jadra tohto diela siaha hlboko do minulosti, keď sa v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch knižka rozširovala tajne ako samizdat pod názvom *Uvedenie do súčasných filozofií*. Autor sa podujal na neľahkú a v súčasnosti takú prepotrebnú úlohu – popularizovať filozofiu pre slovenského čitateľa. Neupúšťa však pritom od vedeckej presnosti a objektívnosti.

Kniha sa člení na šesť častí a každá časť na kapitoly, ba až na podkapitoly.

V prvej časti *Filozofia, kresťanstvo a ich dialóg* vystupuje ako základný problém otázka recepcie gréckej filozofie kresťanstvom. Autor ukazuje, že v procese tohto osvojovania sa uplatňovala osobitná dialektika (s. 28-29). Nové filozofické i vedecké koncepcie sa kresťanstvu najprv javili ako čosi cudzie, čo ohrozuje kresťanskú vieru v základoch, a predstavitelia kresťanského myslenia ich prijímali odmietavo. Po nejakom čase sa však vždy ukázalo, že príslušná nová koncepcia vlastne nie je v rozpore s vierou a s učením Biblie, ba naopak, môže obohatiť jej pochopenie. Takéto autorovo ponímanie recepcie rozličných myšlienkových koncepcií kresťanstvom vytvára však nesprávny dojem, akoby ťažisko tvorivosti kresťanských mysliteľov spočívalo iba v prijímaní a vo vhodnom osvojovaní ideí utvorených mimo kresťanstva. No kresťanské myslenie vo svojich takmer dvetisícročných dejinách malo od začiatku aj aktívny zástož a filozoficky reflektovalo niektoré významné idey, ktoré sú ranokresťansko-židovského pôvodu (napríklad idea kreácie, idea osoby, najmä slobodnej osoby, idea osobnej spásy a pod.). Táto autentická kresťanskosť sa v dejinách myslenia presadzovala len pomaly a vždy sa vytvoril ideosynkretický útvar autenticky kresťanského a iného myslenia. Klasickým príkladom tejto ideosynkrécie je filozofia Tomáša Akvinského a rozvíjateľov jeho myslenia, v ktorej sa už výrazne prejavili niektoré základné pravdy z Biblie v ich filozofickej reinterpretácii.

V ďalších častiach však autor demonštruje na konkrétnych príkladoch tento aktívny zástož filozofov-kresťanov. Žiaľ, neuvádza niekoľko významných iniciatív, a to filozofiu Tomáša